

Број
20
пара

БАЛКАНСКИ РАТ

Број
30
филира

УРЕДНИШТВО:
Краља Милана ул. бр. 2. ТЕРАЗИЈЕ

У СЛИЦИ И РЕЧИ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК
ДУШАН МИЛ. ШИЈАЧКИ

Излази сваке недеље. Ванредно по потреби. — Претплата тромесечно два динара.

Ђенерал Живојин Мишић
помоћник начелника штаба Врховне Команде

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ТУРЧИНУ!

Ој Турчине, ој, авети,
Сад те више нећу клећи!
 Духну ветар у час срећни,
 Духну ветар петовечни, —
 Није ветар већ уздаси.
 Твоја свећа већ се гаси!
 Зграби свећу, бежи с њоме,
 Бежи с њоме дому своме,
 А нека те вране прате,
 Бежи дому Азијате!

*

Ој Турчине, ој авети,
Сад те више нећу клећи!
 Ове горе, поља ова,
 Гњезда наших соколова
 Што си паклом створит знао
 — Где си данас клеко, пао —
 Леш до леша овде труне,
 Долине су крви пуне!
 А где деца наша пиште
 Није село већ згариште,
 А што мајке наше ћуте
 То су клетве замрзнуте
 Наше жртве још су пале —
 Бежи Туре, беж отале!

Ој Турчине, ој, авети,
Сад те више нећу клећи!
 Ал' кад буде што ће бити,
 Кад се добро семе хити,
 А још боље кад уроди,
 На сунашцу, на слободи:
 Кад пропева брег, долина,
 Мила српска домовина;
 Кад у њојзи к'а у рају
 Цркве, школе процветају.
 Кад по сели по градови,
 Кликну српски соколови,
 Соколови мира, братства,
 Соколови човечанства;
 Кад се створи њива реда —
 Њива среће, жива нада, —
 Домовина наших чеда,
 Ко' кошница пуна меда...
 Тад завири, болан Мујо,
 У тај санак људи сретни,
 Уједи се љута гујо,
 Сатано им петовечни.
 И на прошлост своју пљуни.
 Види, па се — сам прокуни.

Змај Јован Јовановић

КОСОВСКИМ ОСВЕТНИЦИМА

Хероји, јунаци, осветници Косова, ваша многа јуначка дела, обагрена врелом вашом крвљу. Историја не може да стигне да их златним словима убележи у простране неисписане листове српске историје. Дела ваша, сунцу равна, виша су од Балкана, дубља од Адрије. Брже сте назидали половину Велике Србије, него што то учинише у своја респективна времена: Стеван Немања и Душан Силни. Ко да вам се не диви, ко ли да вам не позовиди!

У својој скромној од похода отрвеној униформи, са поузданим оружјем, које често љубите врелим пољупцима захвалности, освајате српска историјска места, која до јуче беху поља, долине и планине плача и суза. Ваше ноге, увијене у обојке и опанке, газе по травном и стеновитом земљишту, које до јуче бејаше српско гробље, а сада на томе гробљу васкрсавате нов, поновљен, српски, слободан живот. Идете закићени шимширом и невенем путовима и местима којим су некада лавориком искићени пролазили Душанови и Лазареви оклопници. И када после љуте борбе застанете, да се после сјајно задобивене победе одморите, српске вам виде у ноћној немој тишини из облака и планина силазе нечујно, да залече ране рањеницима, склопе очи погинулим, а преосталим, пољупцима ладу нове снаге за сутрашњу битку и победу.

Што су Срби пре пет стотина година изгубили у стогодишњој борби са Турцима, ви, јунаци, који на врховима својих бајонета и ножева носите само венце победа, ви ћете, витези без страха и мане, повратити за тридесет дана. За толико дана крвавих борби, ви нигде не устукнусте, ни једну битку не изгубисте и ако сте имали пред собом љутог, дивљачког и многобројног непријатеља.. Одиста, одиста; дела су ваша сунцу равна, виша од Балкана, дубља од Адрије!

И када ускоро дође време повратка својим домовима, ви ћете се, творци Велике Србије, са бојних ограшја и попршта вратити са тужним и радосним срцем. У

повратку проћићете свакако мимо гробова својих погинулих другова. Проћи ћете без топота и жагора из страха да их не узнемирите у њиховом вечном миру. И копите ваших коња, нека не одјекну на том још непобузаном гробљу. Али не! не! ваши брзо сахрањени и брзо опојани другови устаће пред вама преосталим, да се још једном с вама опросте и пољубе. Окрвавиће вас приљубљењу и опрштају, крвљу, која се цеди из крупних рана; али та крв, за часак васкрслих погинулих ваших другова, биће вечита мрља на вашем телу, коју ћете ви, или бар ваши најближи потомци, опрати само у борби за коначно остварење Косовске идеје. Време, нове борбе, показаће, како ћете ви одиста извршити и тај завет. При поновном силаску у своје хладне, плитке и узане гробове, ваши ће погинули другови преко вас своје миле и драге на дому последњи пут поздравити. И не заборавите: чим отресете дебели прах са својих од дугог пута искиданих опанака и цокула, отидите к домовима својих погинулих другова, угешите их у тузи предубокој (али тузи без плача и јаука.) вешћу, да су њихови пали јуначки и славно као косовски осветници. Причањем о јуначким делима ви ћете благ мелем привити на њихове дубоке ране.

А кад се, јунаци са Косова, Вардара, са Дрима, са Марице, вратите у Србију, до нашег преласка границе, малу Србију, у чију снагу Европа није веровала, заостала Србија устаће на ноге и гологлава чекаће; јер нам ви долазите. Свуда ће вам путови бити засути цвећем које за ваш повратак чувамо и негујемо. У хиљадама руку наших напред ће бити истакнуте и сухе и дрхтаве руке ваших старих родитеља, које ће вас тражити; жене љубе ваше на рукама ће држати одојчад вашу, да виде међу толиким јунацима и свога оца; сеје ваше закићене и браћа за бој недорасла, клицаће вам као победиоцима у толиким бојевима. И кад се од пута одморите, своје бојно оружје, које вас није никад слагало, од прашине очистите, ви ћете својима милим и драгим, родитељима, деци, прија-

тељима, причати о српским, својим победама. Деца ваша, синови ваши, понесиће се јуначким делима вашим. А дела су ваша сунцу равна, виша од Алпа и Пиринеја, јача од Наполеонових победа.

Али авај! Неки ће од ваших другова најзад изићи из болнице са болешћу у грудима, неки ће бити без руке, неки ће и без ноге. Али Србија, Велика Србија, неће, да-како неће, оставити ни те своје синове милости пролазника. Тим унесрећеним херојима несме бити једна утеха „Све ће то народ позлатити“. Они се постидни и жалосни не смеју доцније виђати, да стоје на живљим прела-

зима по варошким улицама; ни при изласку домова божијих и дворница где одјекују песме Богу упућене, концертни звуци, шала жагор и смех пресићених људи. Велика Србија не сме трпети хуле богаље; она их не сме оставити милостињи милостивих и болећивих људи. Велика Србија неимарима својим, неспособним за рад, неће дати само венце славе и захвалности своје на великом раду и силном пожртвовању; она ће им дати и пристојна и довољна средства за преостали живот, јер су је и они стварали и створили.

X.

Наши драги савезници

Њ. В. Краљ Јеладe Константин, са краљицом Софијом, престолонаследником Ђорџем, принчевима и принцезама.

НАШЕ ВОЈСКОВОЂЕ

ГЕНЕРАЛ Живојин Р. Мишић

ПОМОЋНИК НАЧАЛНИКА ШТАБА ВРХОВНЕ КОМАНДЕ.

Оперативно одељење наше Врховне Команде у овој рату, имало је на челу генерала Живојина Мишића. Тиме је казано много, о спреми природи и карактеру Мишића, јер, имати под командом 3 армије и многе друге одреде, наћи се сваки пут спреман, да се свакој армији и одреду да упут, одговор, наређење — диспозиција у опште, они, који разуму значај и тежину вођења војске, могу проценити тај велики и мучан положај данашњег војсковође, односно положај, спрему и карактер генерала Мишића, који је имао да руководи свима операцијама наше војске у овој рату.

Ми се можемо радовати, да је Србија могла да покаже Европи, какве она синове има, и, да покаже, какве су војне школе у Србији.

Мишић је свршио основну наставу у своме селу Струганику, гимназију у Крагујевцу и нашу Војну Академију од 5 година курса у Београду.

Српска војска у Мишићу гледа свога будућег војводу, а ми му желимо да дуго, срећно и задовољно живи, те да и стеченим искуством својим у овој рату, будућој нашој војсци створи јаку и непробојну основу, са које ће она моћи снажно и јуначки тако ићи да крене у смрт за свете српске идеале, као што је под његовим вођством извршила ослобођење и уједињење Српства у Турској.

Заузеће Дебра

Пошто је Битољска битка већ била свршена, послате су разне коњичке патроле у извидницу да испитају терен и прегледају има ли где непријатеља или не.

Тако 12. новембра патрола под водством Милоја Милојевића, музичара, резервног коњичког потпоручника дунавског дивизионог пука, којим командује мајор Никола Цоловић, добила је наредбу да пође пут Дебра.

Он се са осморицом војника и два курира, комите, Јаћимом и Иваном крену из Ресне на Преспанском Језеру у даљну официрску патролу.

Крај дакле кроз који је патрола морала проћи био је војсци потпуно непознат, а пут рђав. Један врло мали, кратак пут, патрола се кретала „цадом“, па је одмах морала ударити преко стења и верати се тако званом „козјим путем“. Нарочито је од села Делогошта и Татеша тај пут необично кршевит, те је верање по стењу било врло опасно, а у толико више што се имало проћи кроз арнаутски крај, за који се није могло знати, да ли се жели предати. Шта више ти су Арнаути и претили, јер су чак из једног села (Мисловећа) пуцали на патролу.

Но потпоручник Милојевић је избегавао сваки сукоб, пошто му то није био задатак и продужавао је пут Дебру.

Дан је био хладан, јесењи и шибао је оштар ветар. Цео сиви крш је свему давао суморан изглед. Уски видик се свакога часа мењао и небо сиво оловно, видело се као парче сукна разасртго изнад крша.

Срећући успут људе патрола се распитивала о много чему и добијала наразличнија обавештења. Ипак се могла закључити само једна тачна верзија.

Сва села на левој обали Дрима хтела су се предати, док на десној у коју спадају Долгаш, Осорница, Папрадица, Власина,

чија имена говоре да су од вајкада била српска, била противна предаји. Та села су правила сметњу и левој кичевској колони, која је доцније ишла кроз њих.

Имена других села још речитије говоре о негдашњој српској власти у њима и већина од њих је пристајала без речи да призна српску власт.

13. новембра дубоко у мрак патрола је продирала даље. Ситна јесења киша праћена измаглицом још је више замрачавала и иначе мрачан видик и преко ноћ се морало јахање прекинути, да патрола заноћи у селу Лукову, па да се настави с првим осветком.

14. пре подне патрола је прешла Штипски мост на Дриму.

Колико лепоте, колико осећања у томе моменту? Штипски мост је један од оних старинских камених мостова, који се као угао дижу над реком и везују две стеновите обале. А доле, чак дубоко испод моста хучи и пени се страховити и брзи Дрим. И како и нехотице падају на ум Војислављеви стихови „На Вардару“:

Суро вечито стење гордо се у небо диже.
Над урвинама сивим орли се с облаком боре.

А доле са страшним шумом Вардар се пени и стиже.
И пада кроз уске кланце у сиње Јегејско Море...

Само не у Јегејско, но у Јадранско Сиње Море!

Али ће ко рајски феникс синути слобода мила
И ја ћу стојати ведар где сада погружен стојим.
И наш ће орао бели широко развити крила над урвинама твојим!

Развио, развио, је крила и ево српских војника, који прелазе камени мост на Дриму, на оном истом Дриму на коме су се крвиле српске чете, чете краља Милутина!

Српска патрола наиђе на мост и пође да ђе старом познатом Дебру.

Но тек што патрола пређе, примети двојицу мештана из Дебра који јој јуре у сусрет. Патрола их заустави, Јаћим, који је знао арнаутски, запитао их, куда ће.

Пред српску војску. Неколико раздражених људи спремају им заседу код Штипског моста, но сад нека је хвала случају спасени сте, ми смо били послати, да јавимо да је град Дебар решен на предају.

Заседа! Да ли страх, да ли неки други разлози отклонише је? Или су и сами бунтовници можда чули да им српско оружје доноси спас?

Пред нама се видео преко једнога виса један крај Дебра. Иначе Дебар је сав приљубљен уз планину и спушта се доле у зараван.

Два грађанина на коњима и з и ђ о ше пред нас и донеше нам писмо од грађана Дебарских, које је потписао епископ Иларион и српски прота Михаило Петровић.

Писмо је било адресовано Победоносној војсци за Дримколе (цео тај крај зове се Дримколе).

Потпоручник Милојевић пристане на предају и нареди да изађу коџабаше и да изјаве, да се предају.

Људи се врате у варош, а после пола часа место коџа-баша, дођоше: комисија, председник општине, епископ Иларијон прота Михаило Петровић и други.

Сви они изјаве, да град предају и у 11 часова у Дебру је била прва српска војска и по наређењу Милојевића почело је скупљање оружја у касарни у којој је и одсео Милојевић с патролом.

Турски официри, којих је било доста у граду, предали су драговољно оружје, и били су врло љубазни.

Пошто је наредио скупљање оружја Милојевић је прошао кроз варош, да разгледа све потребне му детаље. У једној кавани је затекао турске официре с којима се упустио у разговор.

Између осталог Милојевић је истакао добро држање турске војске на појединим положајима, на што су турски официри у знак захвалности устали салутирајући. Да би се дао видан знак новосклопљеног пријатељства сви су пожелели да се сликају.

Да би били сигурнији Милојевић је изјавио достојанственим турским агама, да за њим долази велика

Дебар у снегу

српска чета и наредио да се за ту војску спреми 800 хлебова. Сигурност је била зајемчена.

Тек после 8 сати стигао је у Дебар један батаљон

пешадије из Кичева и завео је српске војне власти.

У недељу 18. новембра., патрола се вратила у село Волину у састав ескадрона.

Споменик Косовским Јунацима — у Крушевцу —

Овај импозантни споменик, који се поносно диже у скромној средини негдашње царске престонице Крушевца, видан је сведок благодарности и признање српског народа славно палим претцима нашим — Косовским мученицима, чије смо гробове тек након пет столећа успели да прекадимо громовитим плотунима.

Идеја, да се спомен Косовским херојима, који се храни у срцу и души сваког Србина од колевке до гроба, обележи достојним спомеником појавила се пред прославу петогодишњице Косовске битке. Та прослава с великом свечаношћу извршена је у Крушевцу и том приликом је Краљ Александар ударио камен-темељац овом споменику, који је након десетак година и постављен.

Споменик је дело нашег вајара Ђоке Јовановића, коме је ово једно од најуспелијих дела.

Косово је освећено!

О, не плачи мајко, стегни срце своје,
Не тиште ме више љуте ране моје,
Оздравићу скоро, снага ми се враћа,
Па ћу опет тамо, где су моја браћа.
— Чело моје више није намрштено
— *Косово је, мајко, славно освећено!*...

Ох да знадеш само, добра моја мати,
Како је за Српство славно војевати;
Кроз паклену ватру, посред борбе љуте,
Сви смо напред ишли главе уздигнуте,
— А ни један није с правог пута скрено
— *Косово је, мајко, славно освећено!*...

Падали су наши, врела крв се лила,
На љуту је силу навалила сила,
Парали су прса оштри бајонети,
Ал' је сваки од нас хит'о својој мети,
— Не жалећи своје тело заморено
— *Косово је, мајко, славно освећено!*...

Као густе облак кад га ветар гони,
Летели су наши храбри легиони,
Душмани пред њима падаху ко снопље;
О' томе сведоче: Куманово, Скопље!
— Османлијско царство ту је сатрвено
— *Косово је, мајко, славно освећено!*...

На Косову, мајко, нема робља више,
Пет-вековно робље сад слободно дише;
А из вреле крви палих витезова,
Изнићи ће бујна покољења нова —
— Види, српско небо свуд се ведри ено,
— *Косово је, мајко, славно освећено!*...

*

О, не плачи мајко, стегни срце своје,
Не тиште ме више љуте ране моје,
Оздравићу скоро, снага ми се враћа,
Па ћу опет, тамо, где су моја браћа.
— Чело моје више није намрштено
— *Косово је мајко, сада, освећено!*...

Барјак Бошка Југовића

— Једна драгоцене старина —

У манастиру Студеници, у ризници за чување старина, налази се крсташ барјак косовског барјактара Бошка Југовића. Он је од плаве свиле, а услед дугог трајања, свила се почела сама собом распадати, тако да је по ивицама већ искрзан.

Тај барјак је врло слабо и познат у нас због тога, што се манастир Студеница слабо и посећује. Зато би га сада, кад косовске слике понова оживљују, требало пренети у наш Народни Музеј, где би га сваки могао видети.

Наши државници

Настас Н. Петровић

НАРОДНИ ПОСЛАНИК И МИНИСТАР НА РАСПОЛОЖЕЊУ

Председник најважнијег, Финансијског Одбора, члан Скупштинске Војне Анкете, и речити и најубедљивији бранилац ваљаности данашњег нашег артиљеријског наоружања, које је својим савршенством задвишло цео свет, Настас Петровић, несумњиво долази у коло наших угледнијих државника, који су знатно допринели својим радом славним нашим бојним успесима. Скроман по природи, он се јавно не истиче превише, али његов неуморан рад, документована способност и његова преданост општем добру, познати су, и с тога је у групи, којој припада, један од водећих политичара — цењен и од противника политичких.

ВЕЛЕС

— Г. Љуби Ђерасимовићу. —

Помамно јури Вардар к'о силну моћ да доби,
Када кроз крш и камен корито себи проби.
Скривену варош дели, бачену на две стране,
Кућице многобројне литицом начичкане.
Он, вечни очевидац, светлих и тужних дана,
Одваја крај хришћански од свију Муслимана,
Ремети сан и покој, и прети из корита,
И вековима, гневно, широком мору хита.
Улице турске тесне, ниодкуд жива јава,
Незграпну кућу сваку прљав зид опкољава,
На пендерима свима решетке од дрвета
Ту вечна тама влада и зими и сред лета.
Тек прође неки Турчин, људина крупна, стара
Или се, с водом, враћа девојче са бунара,
Ил' покривена буда промиве преко пута,
Ил' дете помоли се из кога бедног кута.
Са друге стране, кад се путнику поглед крене,
Хришћанске куће стоје — покрале широм стене,
Једна над другом, тако згрчене па се збиле,
И оне, к'о и раја, да би се лакше скриле,
Средином главног друма стока и људи газе
У грозничавој журби назару доле слазе.
.. Још је дан, малко сунчана светлост слаби,
А већ, са свију страна, сваки свом дому граби.
Спуштају свуд ћепенке, хришћанин к'о и ага
Одлази да се нађе што пре крај свога прага.
И чудна апатија и туга на душу саће
Кад се, увече, човек на пустом раскршћу нађе,
Па види прилику неку како опрезно звера,
Ил' слабу светлост, јер се не иде без фењера,
Иначе све почива у миру и у сенци,
Ћуте сва минарета и редом сви ћепенци,
Сав град дехнуде дахнуде душе и сломљенога беса,
А Вардар не престаје да тутњи сред Велеса.

Владимир Станимировић.

Какав је српски војник

Рудничани као ратници

Командант једне колоне Ибарске Војске, под чијом је командом био десети пук Таковски другог позива, у једном ужем друштву, није имао довољно речи да се нахвали војничких врлина дичних Рудничана, који су, и ако други позив, по његовој оцени војска првог реда.

После крваве борбе код Новог Пазара, Рудничани су се кренули 18. октобра за Митровицу, Пут им је водио преко непролазне, неприступачне планине Рогозне, па ипак су хитри и жилави Рудничани, већ сутра дан освајали у Митровици. После тешком муком преброђене Рогозне, изнурени од телесних тешкоћа и гладни, у Митровици им је бивак био у некој пиштољини. Вода до чланака, без шатора, без сламе и без дрвцета. Нису имали ни где сести, ни на чем се огрејати, а ветар дува да човека однесе.

Па ипак, ни један војник, ни у себи није протествовао, када су их тако изломљене и измождене, одмах кренули даље за Пећ. Шта више, и ако савладани умором, чим су зашли у клисуру; из грла им се захори меланхолична рудничка песма, коју је прихваћао вод за водом.

Војници су певали, официра су плакали од миља, што им је додељено, да воде оваку војску, која с песмом у устима гледа смело смрти у очи.

Од Рудничана нема боље војсле, рекао је пуковник Шумадинац, који је Рудничане успешно водио у овоме рату.

РАТ

— Песма краљице Јелене —

Кнегиња рече кнезу:

„Погледај зар није рат ужасан?”

Зар није грозна ова борба, ово касапљење свих тих људи, који на крвљу натопљеној земљи и сами лију крв из хиљаде рана, лежећи на попришту, јечећи и издахњујући своје младе животе далеко од отаџбине?

Реци, зар није рат ужас, зар није страшно ово умирање?

Ох, зар никад неће бити друкчије?

Зар никад неће доћи времена, када ће нестати ратних грозота, и кад ће цветати вечити мир, и кад се од отаџбине драге неће тражити овако крвавих жртава?”

Тако је млада кнегиња говорила кнезу своје душе.

Али јој он не одговори ништа, него је, место одговора, узео за руке — за нежне беле руке, које су у ње говима лако уздрхтале, и доведе је прозору свога конака.

Сдатле јој он показа на трг пред двором, на коме су се многа деца играла.

„Погледај децу, која се играју рече кнеже младој кнегињи, како се у лепој веселој игри њихови образи дивно румене, њихове очи живље сијају, а њихова срца радосно кличу. Али, авај! Шта је оно? Ено где се почињу свађати и ружним речима вређати једни друге! И, ох, погледај само, драгана, они који су се тако дивно слагали, ено их где су дочепали један другог за косе. Погледај! Они се већ одвајају у тачоре и ударају једни на друге. То су деца. Али, веруј ми, драга, деца су и наши народи, и докле год остану деца они неће мировати и мир је сасвим немогућан.“

Тако је говорио кнез, а кнегиња пошто га саслуша рече.

„А погледај, онога дечка тамо. Он само сто и на страни и осмехује се посматрајући дивљу борбу. Зашто се он, драги, не бори као и остали?”

А кнез јој одговори:

„Зато што је он најјачи! И због тога ћемо се и ми трудити, да ускоро постанемо најјачи, јер само јакоме, драга, цвета мир на земљи!“

Наши јунаци

МАЈОР **Василије Мацаревић**

командант 3. батаљона XII пешадијског пука
„Цара Лазара“.

Трећи батаљон Цар Лазарева пука, под командом мајора Мацаревића, за сво време рата, добијао је специјалне задатке, које је одлично извршавао.

Учествовао је у борбама 5. 6 и 7. октобра на Дубници и Низамском логору; 9 октобра на Тенеш долу; 10 октобра остављен је на Бариљевској коси испред Тенеш дола, да штити позадину III армије; 12 октобра узео је Вучитрн; 13 Митровицу у коју је ушла Ибарска војска 14. октобра. Из Митровице је ноћу између 14 и 15 упућен у Скопље, где је стигао 18. у подне и ушао у састав свога пука. Цео овај пут у износу око 220 километара, издржали су војници са огромним напорима, предазећи дневно, по раскаљеним путевима а при том са слабом раном по 30 километара просечно.

Из Скопља се цела Шумадијска дивизија 19 октобра кренула за Призрен где је стигла 23. Батаљон је био у саставу ново формираног Шумадијског Албанског одреда, који се је 26 октобра у подне кренуо, кроз беспутне и снегом покривене Албанске планине, на Јадранско море, на које се избило 5 новембра, после страшних и нечувених маршева. Овог дана батаљон је учествовао у борби код Љеша, у заједници са дринском дивизијом II позива.

17. новембра шумадијски одред после веома напорног шестодневног марша, стигао је у Драч, маршујући по беспутном земљишту, поплављеном водом из разливених планинских потока и река.

5. Децембра батаљон је упућен у Љеш, да појача дринску дивизију II позива, јер су тих дана Турци вршили јаче испаде из Скадра. После 10 дана, када је престала потреба, батаљон је враћен у Драч.

19. Јануара батаљон је понова упућен у Драч. 23. јануара од 8 — 12 сати ноћу, заузео је велико арнаутско село Барбалушу, које су бранили сами становници. Батаљон је узео село са пожем на пушци, не испалив ни један метак.

26. Јануара, послз очајне борбе, која је трајала 4 сата, батаљон је, попомогнут једном брдском брзометном батеријом и једним батаљоном Црногораца, заузео вис Бушати, веома важан положај у односу на Скадар. Овом приликом заробљено је око 40 Турака са једним официром.

Ноћу између 26 и 27 јануара, батаљон је учествовао у страшном нападу на Ђрдицу. Благодаречи присебности свога команданта мајора Мацаревића, батаљон је спасен од страшне погубије. Пред Скадром је батаљон био 40 дана, одакле је упућен у Драч а одатле на Шкумбу.

За сво време рата, мајор Мацаревић је својим радом стекао симпатије свих официра и војника, који су имали толико љубави и вере према своме команданту.

Косовски осветници

КАПЕТАН **Ристо Бранковић**

КОМАНДАНТ БРДСКЕ БАТЕРИЈЕ

Сразмерно, Црногорци су у овом савезничкоме рату противу Турске, имали најјаче губитке. Нарочито су код њих осетни губитци у официрском кору, који је изгубио велики број својих најбољих чланова. Међу славно палим црногорским официрима налази се и капетан Ристо Бранковић, чију слику горе доносимо. Као командир брдске батерије он се славно показао и са својом батеријом постигао је знатне успехе, као достојан син својих јуначких предака. У крвавој, ал' успешној борби на Барбалуши капетан Ристо је славно пао у 40 години 22. октобра 1912., оставивши за собом славно име јунака
Слава му!

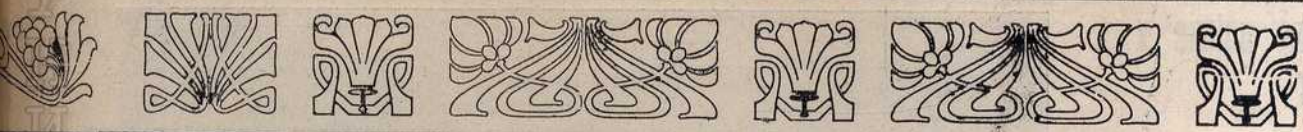
Са српског

Последњи поздрав

После крвавог окршаја на Куманову, где је сјај српског оружја показао јунаци и разбацана опрема ратника, пошао је један као капља росе мисао је на једнога војника, који је славно пао и смрћу својом допринео победи Осветника, сама му се рука диже и он свечано спушта своју шајкачу и у свој крви огрезлој земљи, за којом смо од Косова жудели, а која је, благодарећи од дома свога и милих својих, данас опет наша, слободна.

БОЈНОГ ПОЉА

ОСВЕТНИКУ

...оју чаробну светлост, по крвавом разбојишту по ком леже коњи и
 ...офицер, и прелазећи пољем на коме се лила крв нештедимице наишао
 ...нави српској. Млади витез задржао је коња пред телом Косовског
 ...осећаја поздравља незнана јунака: — Мирно почивај на овој у на-
 ...и теби и браћи твојој, што попут тебе славно падоше овде, далеко
 ...ска. Слава ти незнани јуначе — Косовски Осветниче!

Свечан улазак српске војске у Пријеполје

Наша слика представља дирљив момент, како победоносна српска војница свечано у ослобођено Пријеполје, дочекана с највећим одушевљењем од народа. Напред је на коњу командант храбре Јаворске бригаде пуковник Миљковић, а за њим је на коњу началник његовог штаба генералштабни мајор Душан П. Трифуновић. Крај команданта један наредник држи велики венац, који је од прије пољских Српкиња добио ослободилац Пријеполја пуковник Анђелковић.

Јутро на Косову

Пробуђене трепте даљине и међе —
Раздраба се блесак по коси и луци.
Кд да Бошко, с алај барјаком у руци,
У оклопу сјајном сам пројезди неђе...

Пуца поље. Тамо, преко дугих њива,
Што се стеру као мрки покривачи,
Види се гдје први Косовски орачи
Ступају кд слике исполинских дива...

На погледу им, са шест в'јекова своји,
Кд сребрна гора Грачаница стоји
И са крста баца растављене луче...

Сврх Шере све виши обруч сунца бива —
Трепти Рале шкрина и на рубу њива
У лубању једну гавран кљуном туче...

Алекса Шантић.

Једно привиђење у Скопљу

Августа месеца прошле године, ушли су Арнаути у Скопље, да оружани траже од турских власти законе, школу и културу.

Поноћ је. Две патроле арнаутске које обилазе град у место војске и полиције, састале се на једном крају Душановог моста и живо разговарају. После кратког разговора, свака се упуту на своју страну и брзим корацима одоше својим старешинама, да им јаве да мртви говоре.

Између Сераве и Душановог града, у близини покривене чаршије, на развалинама некад велељепног српског двора, подигнут је хан. У хану, поред других путника, било је смештено и доста Арнаута — устаника који су по верском обичају у рамазанске вечери подуже седели, мезетисали и разговарали.

Разговор се водио о успесима Арнаута, кад један младић, који је седео на прагу, и од врућине која над Скопљем влада, ладио се убрусом, посматрајући планину и можда мислећи о своме селу у Метохији, окрену се старијима, који су разговарали, руком показујући на двојишту и махијално извуче револвер, упре у средину двојишту, али не опали, јер му у тренутку руку задржаше.

Призор, који се указао, био је језовит и величанствен. Двориште у коме је некада била дворана са царским престолом поче се осветљавати; околни зидови, сада са многим вратима, почеше се губити, а на место њих, појавише се галерије препуне народ у живописној народној ношњи. Испод галерије властела и свештенство. На источној страни, у средини између два стуба, подиже се царски трон; око трона сакупљени витезови са исуканим мачевима и очима упртим на царски престо.

Наједанпут погледи свију управеше се на западна врата, кроз која се појави стасит човек у пурпурном и златом оперваженом оделу, са дугачком плавом косом и средњом риђом брадом.

Свечана тишина владаше, док је кроз дворану пролазио, и кад се свечаним кораком попе на трон, и седе на царску столицу, народ се ускомеша, и као из једног грла викну: „Живео цар на сви србски земљи!“ — Цар се поклати и узвишеним гласом рече:

„Народе! много је времена прошло, како је пала српска застава. Ви сте дошли, да га оживите, нек ви је сретно царство! — Идите и јавите, нек ви Бог буде на помоћи“.

Наједанпут свега нестале и младић уплашен овим привиђењем и исприча шта је видео, паде у несвестицу, из које се повратио сутра дан.

Читали су му молитве. Позвали су чак и хришћанског свештеника, али младић к себи не долажаше.

После три дана, кад је воз за Митровицу полазио видео сам гомилу Арнаута како испраћају кући свога болесника, и чуо како препричавају ово привиђење.

Петар Ж. Илић.

Родитељска љубав

— На бојном пољу —

Бој на Куманову је у највећем јеку!

Кроз стрељачки строј наше војске, лагано се провлачи један сељак, судећи по оделу, из нишког краја.

Битка је страшна! На сељака нико и не обраћа пажњу, а он се потрбушке полако привлачи првим редовима, и, узгред загледа, сваког војника. Наједном застале поред једнога.

„Горчо, Горчо, одмори се мало! Дај ми пушку да те одменим!“ говорио је тихим гласом сељак.

„Оче! Ти!“ узвикну војник.

„Мирно, синко, лежи. Дај ми пушку, да пуцам, а ти се одмори мало и прихвати се.“ И даде сину торбу са разним јестивом.

Док је син јео, отац је пуцао на Турке.

Куршум и шрапнел сипао је као киша са свију страна. После извесног времена, отац зовну сина:

„Горчо, хајде настави сад ти, а ја одох кући! Само храбро, синко. Не осрамоти нас!“

Син се маши руке очеве, да је пољуби, али му отац подмету чело и одмах оде.

На завојишту приђе лекарима Горчин отац:

„Господине, да ми превијеш руку, рањен сам!“

„Како тебе ранише, стари!“ питао је лекар зачуђено.

Па, одмењивао сам сина, и, ето, погоди ме баш у десну руку!“ мирно је одговорио старац.

А лекар помисли: има ли веће љубави од родитељске?“

Балкански рат

— У слици у речи —

Црна Гора је прва загазила у рат с Турком. У Србији је наредба о мобилизацији објављена 18. септембра 1912. Тим поводом наш уредник упутио је у вече на црногорског министра председника Ђенерала Мигра Мартиновића овај телеграм:

Краљ данас позвао под оружје целокупну убојну силу Србије. Очекујемо глас, да је братска Црна Гора солидарна у овим судбоносним моментима. Господину Председнику, бићемо дубоко захвални ако нас тим једино очекиваним гласом у одговору своје обрадује.

Ђенерал је одговорио сутра дан овако:

„Од јуче сва је Црна Гора на ногама! Своју руку ставила је у руке братске Србије, да удружене полете браћи у помоћ! Онамо, онамо за брда она. Председник владе Ђенерал Мартиновић.“

И доиста истога дана када је овај одговор стигао у Београд 18. септембра, Краљ Никола је наредио мобилизацију, мотивишући је овако: „Овај важан корак изазван непрестаним пограничним нередима и јаким појачањима царске отоманске војске дуж црногорске границе, средство је за заштиту земље и њених државних и националних интереса у садашњим озбиљним приликама“

Мобилизација и концентрација трупа изведена је за цигло недељу дана и већ 25. септембра је објављен Турској рат. Свечано испраћен са Цетиња, Краљ Никола је са књазом Мирком и праћом, тога дана пошао на бојно поље, а са њим алај барјак.

Први топ са црногорске стране загремо је 26. септембра у 8 часова пре подне, са Градине на Дечић, а испалио га је мезимац Краљев кнез Петар. Бригадир Вукотић са својим одредом, заузео је првог дана борбе Мојковац, а другог дана, 27. септембра, око 9 часова пре подне пао је и Дечић, око кога је вођена крвава борба. Ту се предао командант пуковник Саних Един са више официра и много војника. Овде су Црногорце помагали и Арнаути Малисори. Црногорски губитци су били велики нарочито у официрима. Заплењена су четири турска топа.

Утврђење Рољне, крај Дечића, заузео је 28. септембра, а тога дана по подне пало је и Бијело Поље.

Утврђење Шипчаник и варошица Тузи, предали су се 1. октобра. Заробљено је неколико хиљада турских војника, а задобијено је 9 топова, 8 митраљеза, 7000 Маузерових пушака, 800 шатора, доста коња, муниције и профијанта.

После поноћи, предао се и Хум.

То су успеси првих пет дана ратовања, за које време су Црногорци имали 256 мртвих и 800 рањених. Највише губитака је било приликом јуриша на Широчке стране пред Скадром и на Дечић. Од рањених 90 одсто су лако рањени, те су ускоро били способни за нове борбе.

У среду, 3. октобра, у 10 часова пре подне црногорска је војска ушла у Беране, а већ сутра дан, у исто време и у Плав, док се Гусиње предало у недељу 7. октобра.

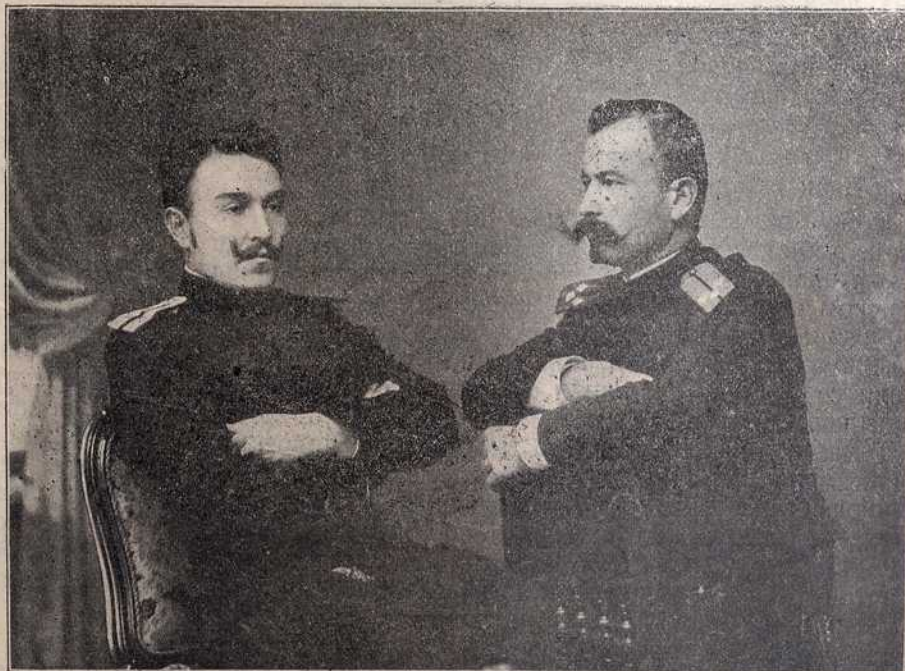
У идућу недељу, 14. октобра, предао се и Рожај са околином, а сутра дан су се састале у Плевљима две српске војске: Јаворска Бригада, под командом пуковника Миливоја Анђелковића и црногорски одреди, под командом бригадира Јанка Вукотића.

После тродневне борбе, у среду 17. октобра се предала и Пећ, те је после толико векова српска војска ушла у Свету Патријаршију, а већ у петак забрујало је звоно на Слободу и на старославним Високим Дечанима, где истовремено са Црногорцима стигоше и предња одељења Ибарске Војске. (наставља се)

Наши јунаци

Мајор Стојан Поповић један је од најзаслужнијих наших официра за успех на Нагоричину, где је решена Кумановска битка. Ту је он, у критичном тренутку, показао ретку присебност, пуну хладнокрвност и одважност. Такав је био и у свима борбама, те је по заслуги добио највеће ратно одликовање Карађорђеву Звезду с мачевима, коју с пуно части може носити јер ју је у истини заслужио.

Млађи му брат д-р Драгослав као трупни лекар вршио је своју дужност идеално са хладнокрвношћу својственом само јунаку, који је свој живот да други ма помогне не један пут излагао погибели, те је по заслуги награђен златном медаљом за храброст, коју је мало лекара добило.

Пешадијски мајор Стојан Поповић командант I. батаљона VII. пука I. позива и брат му санитарски капетан д-р Драгослав.

Од Ваљева до Јадрана

— Са дринском дивизијом другог позива — (6)

Док се нова власт у Љешу етаблирала и налазила пута и начина, како ће што брже, да уведе ред и поредак у вароши, као и на који ће се начин што брже моћи, да снабдева војска храном и осталим потребама, око града је био лом.

Потпуковник — сад пензионисани пуковник Булић, сматрајући себе, као команданта Албанског Одред, за старијег од нашег неустрашимог команданта V пука Плазине, тражио је обавештење: како и на који начин је смео овај да напада на Љеш а да не сачека њега са одредом!? Војник, као што је Плазина, научен само на оно што му је дужност, па ма и главом за то платио, са њему само својственим достојанством, одговорио је, да је он учинио оно, што би сваки исправан војник на његовом месту, био дужан да учини.

Пошто је на тај начин прекинуо беспредметна обавештења, пуковник Плазина му је саопштио ток догађаја око заузећа Љеша. Уз то му је испричао и колико смо губитака имали.

После свега тога након десетак дана, читали смо у једном београдском листу, како је пуковник Булић заузео Љеш са својим Албанским Одредом а уз помоћ Дринске Дивизије II позива. Уз то се вели, да је командант Булић у свом рапорту III Армији, био и сувише скроман; јер није хтео себе да хвали!

Нико није преко јавности реагирао на тај блеф; јер тада смо ми, учесници у освојењу Љеша, били далеко од цивилизације, у обесном Арнаутлуку, готово Богу иза леђа.

Али, данас, смело могу да тврдим: град и варош Љеш, заузела је Дринска Дивизија II позива.

Ну о томе је било после тога новинарског написа и званичних објашњења

Новембра 9., наш командант батаљона мајор Митровић, добио је под команду још пола батаљона и као командант тог одреда, упућен је као претходница Албанском Одреду. Тај одред Дринске Дивизије, а напосе један и по батаљон V пука, заробио је на реци Маћи 300 турских војника, који су побегли из Љеша и упутили се Драчу. Али пошто се река Маћ разлила, те је била непрободна, то су они мрпали да се предаду. Поред тих војника, заробљено је доста топовске и пушчане муниције, а и неколико турских официра и подофицира. Одмах се одред кренуо напред, чим је заробљенике транспортовао назад у Љеш, и заузео је Ишим, а 13. Новембра и Кроју, престоницу славног Ђурђа Кастриотића — Скендербега. Ту је постављен за управника вароши и председника општине поручник — командир 2. чете 1. батаљона V пука — Станимир Пешић.

Албански Одред, под командом пуковника Булића, ушао је тек тад у Кроју.

У Кроји је један турски чиновник предао 50.000

турских гроша, коју је суму требао као државну, да однесе у Драч, али као Србин по пореклу Босанац, он то није урадио, већ је предао нашој власти.

Целокупна сума подељена је Албанском Одреду, а одреду испослатом као претходници његовој — од стране Дринске Дивизије, није дато ама баш ни аспре!!

Кад су свршили деобу и поодморили се, онда је Албански Одред сам, куражно кренуо напред и већ 15. Новембра био у поносном граду на Јадранском Мору — у Драчу. А сад да оставимо батаљон и по V пука, нека држи посаду од Кроје до Љеша, а ми да се вратимо назад у Љеш, те да наставимо даљи развој догађаја, све до коначног напуштања свих српских победоних трупа из дотле непроходне Албаније.

Све шта смо претрпели у прљавој вароши Љешу, апсолутно је немогуће написати, али у кратко се ипак може дотаћи најглавнијих тачака, које ће нам вечито остати у успомени

Оно што је било најглавније за опстанак изнурене нам Дивизије, то је био проблем о набавци исхране за људство и стоку.

Да је којом срећом, био с нама начелник интен-

дантуре Дринске Дивизије — Живковић, „Карган“, ишло би и ђене, ђене, јер су у њег били новци. Али он је био те хуе среће, да место, што би с нама — ломећи се по албанским гудурама стигао у Љеш као и ми, за девет дана, оде пречим сигурнијим путем.

Он је опет са својим штабом и с новцима ударио од Ђаковице за Пећ, па кроз Црну Гору преко Сан Ђовани ди Медуа — избио на Љеш. Да је имао борби са Црногорцима а не јединствене, нашој браћи Црногорцима, по природној гостољубивости несравњене дочеке; па би велим, требао мање времена. Али он је тај мучни пут, стрепећи ваљда, да не поклизне по путевима Црне Горе,

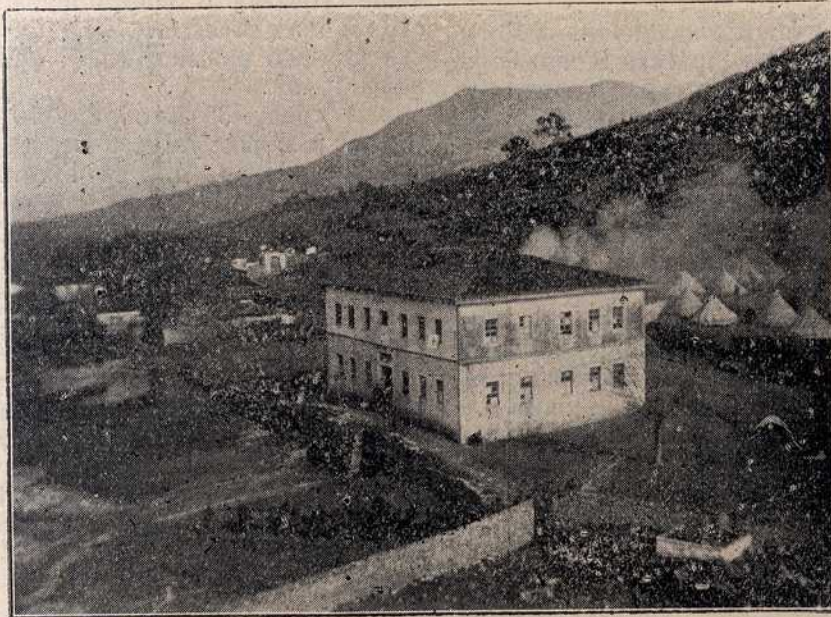
којима нигде у свету нема равних, прешао за цигло од двадесет пет дана. А кад је дошао у Сан Ђовани ди Медуа, услед узбурканог мора, изашао је из брода тек сутра дан.

За сво то време начелник војне станице у Љешу, имао је дужност, да снабдева не само трупе наше Дивизије, но и пролазеће трупе, Албанског Одред. И то како да их снабдева!? Без пет пара, морао је из ока из бока да набави, људску и сточну храну. Дакле, да узима на вересију (на рз) образ, што кажу Арнаути.

Пуковник Павле Пауновић, командант Дринске Дивизије, није хтео ни да чује: има ли, или не, новаца, наређивао је, да мора бити свега, што трупе траже. Да би се избегле последице неизвршења његових запозвести, морало се узети у помоћ и оружана сила, која ће кроз разбојничким Малисорима преплављену околину, спроводити потребе за војску.

Ми смо имали више среће, но ико на свету; јер је у садање време тешко добити што на вересију и међу познатима, а немо ли код неверника. Па ипак нашао се је бивши турски војни лиферант — Малић Расули, Турчин из Љеша, а по занимању трговац, који се

Наши на Приморју

ЉЕШ: зграда Уђумата

понудио, да лиферују за нашу војску све, што је потребно, односно у колико му је могуће. Тај Турчин, ма да му је турска војска, при бегству из Љеша, да би се после јавила као „храбри“ браниоци Скадра, и она што је заробљена у Љешу; остала дужна преко две хиљаде турских лира (око 50000 динара), пристао је велим, да и нама даје на вересију. Ово је учинио с тога, што му је наш начелник станице спасао дућан од пљачке обесних Малисора, а и с тога, што је видео, да наш војник све плаћа готовим новцем, што год узме.

Да би могао догнати стоку са свога чифлика из околине Љеша, а да му је Малисори не отму, као и ону, што је он куповао по околини, било за новац, било опет на рачун, тражио је оружану пратњу. По одобрењу команданта Дивизије, начелник станице му је с времена — на време, давао: 5, 10 до 15 војника, као стражу.

Тај нам је Турчин давао, на вересију: заклано говеђе месо по 0 70 п. д. а нама да остану коже; овнове по 10 динара комад, опет нама коже; сенј по 0.10 п. д. килограм и т. д. На тај начин, он је издао начелнику војне станице робе за преко 20 000 динара, а од истог није тражио никакве признанице, но је давао на „рз“.

Није било дана, када трупе нису добијале храну, све претпостављене старешине, биле су потпуно задовољне снабдевањем храном за војску. Све ово, радио је с почетка, сам начелник станице, а доцније је добио једног помоћника у магацину.

У то време смо добили први транспорт хране, коју су довлачили грчки бродови, али на њима није било живе стоке, но само варива, сланине и масти у кантама. Било је и лоја у бурадима, који је транспортован и предат нам као маст.

Ађутант 2. бат. V пука, питомац под — сада наредник Канара, примио је по требовању из војне станице маст, и раздао војницима, да мажу ноге! Кад је сутра дан понова дошао у пук са требовањем, пуковник Плазина му је скренуо пажњу, да је јуче требовао маст и питао га, где му је та маст. Па оно је био лој, и ја сам га издао војницима, да мажу ноге; јер су им пропале по албанским гудурама! Ето каквих је „савесних“ лифераната, „патриота“ било. Али лепо нам наш народ каже: Неком рат, неком брат!

У прво време, морало се давати војницима наше Дивизије, место леба — брашно, да праве кашу и једу је с месом и зачином. Албански пак Одред који је био у пролазу кроз Љеш, за Драч, добијао је лебац који су дано — ноћно, пекли цигло три фурунџије из Љеша и то: Дуле, Реџеп и Аљуш. Доцније, кад су направљене војне пекарнице; уз припомоћ ове три грађанске, могле су и наше трупе добијати хлеб, место брашна. Ну где смо били, добро смо и главу изнели! Болничка чета Дринске Дивизије, добијала је за сво време хлеб; јер су они у чети имали и зидара и фурунџија, те су направили фуруну и пекли таман толико хлеба, колико је за њих било потребно. Дивизијски штаб је јео погаче, које су само за њих печене.

Све је то могло да се трпи, како — тако, али је друга невоља била. Лекова и санитетског материјала није било, ама хич! У прво време, односно при пролазу кроз албанске кршчеве, имало је мало прашкова у колачићима. Војници су тада терали шегу велећи: Ако те боли стомак — колачић; ако те рани куршум — колачић; тифус — колачић; од смрти лек колачић; па тако све до Бога, само колачић, па колачић! Али кад је после одмора у Љешу, наступио: тифус, маларија и дизентерија, многи су кукали, да им је бар и колачић, али и њих је нестало!

Неумитна смрт, није хтела да штеди ове дичне хероје, но их је косила далеко од родбине, далеко од мајке Србије, у већ сад напуштеној Албанији!

Лекари су кршили руке, али помоћи нема од зна-

ња доктора: Стајића, Брика, Стефановића, А. Јовановића, Петровића и Ст. Симића, већ од лекова, које би они требали да препишу. Умирало је дневно по 10—15 па и 20 војника.

Један турски војни лекар, који се предао с гарнизонем, доводио је заробљене турске војнике у љешку болницу, смештену у џамији и показујући на наше храбре ратнике, како без роптања, изнемогли и суви као мумије, стиснутих зуба умиру, говорио им:

Видите ли, како прави војници умиру, стотинама километара далеко од својих домова, па не ропћу на Бога! А ви кукавице, у својој рођеној земљи, кад вас терамо да је браните, само урлате: бука, бука, (леба, леба), па кад вам се да, ви се најдерете и онда се олењите као крмци, па јаваш — јаваш! Зато сте и били побеђени, стидите се и дивите се оваквим херојима! Они нека вам у будућности служе за пример, како се одужује отаџбини! Из дана у дан, тај је лекар доводио редом по партијама заробљенике и читавао им дрхћућим гласом предњу лекцију.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Наши међу Арнаутима

Српски капетан у оделу арнаутском

Пошто су брзо успели да рашчисте рачуне са Арнаутима у Дебру, који су покушали да се буне, наши официри на доколици, а да убију дуго време и досаду, забављали су се и на овај начин, што су облачили па се руво арнаутско. Наша слика представља једног команданта батаљона из 14 пука I. позива. То је познати неуморни радник на ширењу српске мисли и Душановачке идеје иначе одличан официр, који се у овоме рату особито одликовао и способношћу и личном храбросту, те је одликован златном медаљом за храброст,

У позадини — на бојном пољу

Успесима бораца, који грудима својим налећу на непријатељске бајонете и животе своје излажу киши непријатељских куршума, много су допринели и они из позадине који су, по послу своме, морали бити најближи бојној линији и борце снабдевати муницијом, која је ратнику преча и важнија него храна јер без хлеба се може издржати по неколико дана, а без муниције се не може ни неколико сати. Муниционе колоне имају врло важну улогу у рату и када своју дужност врше како треба, оне успесима бораца много доприносе. Наше муниционе колоне, да би своје дужности могле извршити како треба, имале су да се боре са, тако рећи, несавладљивим препонама, јер нигде, где су наилазили није било путева и пролаза, па ипак ми можемо с радошћу констатовати, да су оне увек и на време пристизале и да војска никад није осећала оскудицу у муницији, која, ако се указала потреба, није жаљена. Муниционе колоне дунавске дивизије првог позива, нарочито су се сјајно показале у овом рату. У најтежим тренутцима борбе на Нагоричину и Битољу оне су стално биле уз борбени део својих јединица. За тај успех велика заслуга припада овим младим ратницима, чију слику горе доносимо: Михаилу Боконићу и Божи Машићу, рачуно-испитачима Главне Контроле, који су са својим командирима и дању и ноћу неуморно радили на брзом снабдевању својих колона са намирницама сточним и људским. И ако су путеви, којима се морало ићи, били непролазни, ипак су колоне увек благовремено стизале на одређена места, а интересантно је, да људи и стока ових колона, нису ни једнога дана остали без свог уреднога следовања. У једном моменту, када је колонама претила велика опасност од арнаутских зликоваца, Машић и Боконић су их спасли својом присебношћу и одважношћу.

КОСОВО.

Чекало си дуго осветнике љуге,
Са крвавом ђордом у десници руци,
Да се вољно крену на заветне путе,
Одакле се чују плачи и јауци.

Твоје горе н'јеме чезнуле су тужно,
Пет стотина љета за пјесмом слободе,
Да потресе срца твоје дјече сужне,
Коју ти целати на кланицу воде.

И равнице миле превучене велом,
Најсветије туге заспале су давно
На скршеној круни. И твојијем селом
Давно је већ прошло оно доба славно.

Чекало си дуго и из твога гроба,
Где искаче сјајна Лазарева круна,
И освиће, Ново и Велико Доба
Српска кад је душа ко никада пуна . . .

Саломљени мачи опет се блистају,
Сатрвена војска у снази се буди,
И побједе носи. А у силном сјају
Већ давно чекана ено зора руди.

Исаије Митровић

Ухватили жива зеца

Прву свеци вргоше прилику

Сутра дан по објављеној мобилизацији у највећој журби врши се прозивка војних обвезника на Тркалишту, које је препуно војске.

У један пуг наста гунгула и жив покрет, да око шта, него ни око шта.

Однекле је искочио један зец и ударио преко зборишта.

Сељаци се згледаше.

Није им било право.

Веле, то на добро не слути, ако га жива не ухватимо.

Мало било дуго не трајало и обвезници ухватише жива зеца, што је изазвало буру од радости, јер су они из народа протумачили то као предсказање да ће Турци проћи као овај зец.

И нису се преварили.

Шумадинци на Сињем мору

— Цар Лазара пук на Јадрану —

О учешћу шумадијске дивизије првог позива у овом победоносном рату није довољно писано и ако то учешће и успеси ове дивизије заслужују да се писањем о њима потроши онолико мастила, колико су они пролили крви за осигурање успеха овом рату:

Прелазећи границу дивизија, којом је командовао пуковник, сада ђенерал у пензији Ђође Махајловић, имала је јаке борбе на Мердарима, Тенешдолу и пред Призреном где је поразила и на дивље бегство нагнала противника. После заузећа Приштине шумадијска дивизија првог позива, која је била у саставу треће армије, под командом ђенерала Боже Јанковића, пошла је да као десно-крилна војска помогне првој армији. Но како је прва армија већ разбила дотле турску главну силу на Куманову, шумадинци вршећи кружни пут преко Гиљана, Скопља, Качаника и Феризовића отидоше у Призрен. На томе путу пратило их је страшно, најгоре зимско време, а марш је био у многоме отежан и другим неприликама; које су стални пратилац ратни-

ка. Преморени од тешка пута по хрђавом времену са недовољне хране, а при том боси, стигли су у Призрен, где им се није одмах могло пружити преко потребно им окрепљење, јер се и у Призрену осећала у то прво време велика оскудица у намирницама, а онака не беше нигде. Дванајести пешадијски пук, који се поноси славним именом Цара Лазара, у коме служе синови престонице Косовског Мученика, са својим логором, био је на предстражи према Дриму и још непокореној Албанији. Вејавица је оних тешких дана за наше ненадмашне ратнике била тако силна, да је снег затрпао шаторе. Поглед на албанске кршеве, у магли и снегу ледио је крв у жилама, али цар Лазара војска се није дала ничега уплашити нити је знала и пред највећим опасностима ни поклекнути, а камо ли застати.

У време када се очекивало наређење за кантонман да се кроз мокри и прозебли војници бар осуше, стиже ненадана наредба команданта треће армије о стварању Албанског 'Одрода из шумадијске дивизије. Тај одред имао је претежак, али пун части задатак, да избије на Јадранско море.

— Узмите најбоље батаљоне, најбоље официре из шумадијске дивизије и крените се *одмах!* Издвојте све што је болесно и слабо. Од брзине вашег рада зависи закључење примирја!

Тако је гласила наредба што ју је командант армије упутио команданту овог одреда, пешадијском потпуковнику, сада пуковнику у пензији Дим Булићу.

Наредба је била јасна и одлучна, али ју је било мучно испунити, јер је већ изнурене трупе, које се излажу новим, нечувеним напорима, претходно ваљало колико толико снабдити и људском и сточном храном, опанцима, коњима, лекаријама... а свега није било.

— Нека стигне 50 (од осам хиљада) на море; циљ је постигнут, био је значајан одговор ђенерала Боже Јанковића, када су му изложене тешкоће и потребе војске.

Размишљања није ни могло ни смело бити. Напред се морало, ма и у сигурну смрт, када Отаџбина то императивно захтева.

Новоформирани Албански Одред, кренуо се 26. октобра у планину, из које је избио тек после једанајест дана нечувених мука и неподносимих патњи. Место свију горе побројаних потреба одред, је добио већу суму новаца у банкама за исхрану трупа и стоке.

„Бог чува Србију и њену децу“, шапутали су војници, који су без роптања, уверени да само врше своју дужност, газили снег и глиб, продирући ка мору и увлачећи се постепено у клисуру Белог Дрима.

Без великог ризика, нема велике користи! Помирени са судбином, ишло се само напред. Гледамо карту и видимо на њој племена: Руговци Љума, Фани, Миридити, Кушени и т. д. Како ли ће нас они дочекати? Развити трупе, није могуће, јер цада није широка ни пола метра. Доле је амбис, горе литица. Колона по један отегла се у дужину од десет киломегара. Карта и терен ни изблиза се не слажу. Све очи и све наде беху упрте у двојицу Арнаута. Њих нам је послао за вође на овом беспутном путу армијски штаб.

Дрец и Јован беху титани овог похода. Они су као хртови јурили испред претходнице одреда и обавештавали заплашене и запањене Арнауте, који с пушком бегашу у гору.

— Ми нећемо на вас! Ми гонимо Турке. Вама носимо слободу, културу, напредак, објављивао је Арнаутима командант претходнице капетан Брана Милосављевић, командир прве чете, другог батаљона 12. пука. И Арнаути умирени враћаху се својим напуштеним домовима.

Ска бук, ска колонач, ска бари, ска ич! То су били једини извори за снабдевање трупа кроз ову дивљину. Све што је војска за своје потребе од Арнаута узимала при проласку, плаћала је кавалерски. Какурузи,

кестени, шаша и ретко које бравче беху једини артикли за исхрану трупе и стоке.

Грувајући арбанашке планине пијуком и ашовом прођосмо Морину, Брути, Петку, Сизде, Ђуђу, Коњај, Неуфужу, Симону, Камори, Фрегну и најзад пођоше Љешу, где је предходнички други батаљон 12. пука Цар Лазара одмах ступио у борбу и припомогао паду Љеша, на кога је већ раније са источне стране напала Дринска Дивизија другог позива са трупама потпуковника Плазине.

Остале вароши на Приморју, после пада Љеша, у коме је заробљен велики турски одред и заплењено много материјала, предавале се редом без отпора једна за другом шумадијском Албанском Одреду већ на прву појаву српске војске,

— Силна српска ордија креће се ка Драчу. Моји војници бегају и бацају пушке. Учинићу све што могу према ситуацији, телеграфисао је из Кроје у Јањину командант једног турског пука, који је пошао Скадру у помоћ, па оступио испред продирућих Шумадинаца преко Шкумбе.

После шестомесечног бављења и напорног рада на великоме простору Скадар—Семња, а налазећи се у тешкој стратегској и административној ситуацији Албански је Одред, по наређењу Врховне Команде, напустио Приморје и то онда, када су све побуне престале и кад је сво становништво оних крајева било потпуно уз нас и за нас.

Овај губитак српски народ и српска војска неће никад прежалити.

Збогом Драчу, збогом море свето!

Збогом кости наших див хероја!

Чиста крв српског народа.

Из београдских болница пуштени су већ готово сви рањеници, који су преболели ране. Међу њима, било их је који су, после десет дана, били толико оздравели, да су тражили да их одмах упуте у команде. То брзо прездрављење рањеника пало је у очи и нашим и туђинским лекарима. То су запазили и немачки лекари.

У разговору, који се међу лекарима водио о узроку тога брзог прездрављења, падала су разна мишљења. Једни су говорили, да то долази од потпуно рационалног лечења; други, од ваљане дворбе и угодбе; трећи, од повољног душевног расположења рањеника итд.

— Господо, рече најстарији лекар, можда сваки од тих узрока има по нешто удела у брзом прездрављавању наших рањеника. Али ми се чини, да нисте споменили један од најважнијих, који мора бити познат свим филозофима. Наши су рањеници сви млади људи, а запажена је ствар, да свака рана брже зарасте на млађем, него на старијем човеку. Јер бујнији приток од свеже и здраве крви, из самога организма, помаже негу лекарску.

Сви су присутни ћутањем одобравали говор старца лекара.

Уз то сам ја, из моје дугогодишње хируршке праксе, запазио још и ово: Ране се много теже лече код алкохоличара, код људи који су патили од заразних болести које додирују крв, него код здравих и нормалних људи. И ово брзо прездрављање код српских рањеника, за мене је доказ о *чистој крви* српскога народа. О томе ћу ја, у медицинском друштву, одржати и једно предавање кад се врагим у отаџбину.

— Овај странац, Бог и душа, има право, рече један наш млади доктор једном својем колеги, при изласку из дворане. Одиста, само чиста, свежа, непокварена крв нашега народа, могла је издржати онакве штрапаце и односити победе, какве је однела наша војска.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ИЗ СРПСКЕ ВОЈСКЕ

Наше митраљеско одељење